TONI ERDMANN

Játszani is engedd

BASKI SÁNDOR

A CANNES-I KRITIKUSOK LEGNAGYOBB KEDVENCE IDÉN EGY RENDHAGYÓ, 160 PERCES NÉMET DRAMEDY VOLT.

Maren Ade harmadik rendezésének fogadtatása legalább annyi érdekes kérdést felvet, mint a film maga. A cannes-i ősbemutatón a kritikusok több jelenetre is ovációval és tapssal reagáltak, majd amikor a díjátadón kiderült, hogy a zsűri nem osztja a lelkesedésüket, sokan felháborodva tiltakoztak a produkció mellőzése miatt. Hogyan tudott a fesztiváldömpingbe gyakorta belefásuló, hivatásos nézőkből ilyen intenzív érzelmeket kiváltani az a film, amelynek a története még a legmelegebb hangú méltatások szerint sem sokkal komplexebb egy hollywoodi komédiáénál? (Volt, aki már a lehetséges remake szereposztását is megálmodta: a rendezői székben Jason Reitman ülne, az apát Bill Murray vagy Steve Martin, a lányát Kristen Wiig alakítaná.)

A *Toni Erdmann* alapszituációja valóban a melodrámával flörtölő blőd vígjátékokét idézi – elidegenedett, munkába temetkező lánya figyelmét apja úgy próbálja meg visszaszerezni, hogy belebújik egy fiktív karakter szerepébe –, a legzajosabb ovációt kiváltó jelenete pedig látszólag nem több egy túlnyújtott, pikáns kabarétréfánál. Az ismerős toposzokat ugyanakkor Ade – honfitársához, Christian Petzoldhoz hasonlóan – csak sorvezetőként használja. A 160 perces játékidő már önmagában szavatolja a műfaji keretek kitágítását, az író-rendező a hétköznapi szituációkat a román új hullámra jellemző realista modorban bontja ki, a színészvezetés pedig egyértelműen (és bevallottan) Cassavetes, illetve Bergman hatását mutatja. Toni Erdmann figurája, és az általa generált abszurd helyzetek éppen azért nem tudják egy Adam Sandler-féle blődli szintjére lerángatni a filmet, mert a férfi infantilis humorát mindvégig ellenpontozza a precízen kidolgozott miliő hitelessége.

A cselekmény viszonylagos egyszerűsége ellenére – vagy éppen azért – a *Toni Erdmann* többféle olvasatot is elbír. Nézhető feminista tanmeseként a férfiak dominálta vállalati világban önállóan boldoguló, és a finálére egyre öntudatosabbá váló karrierista nőről, vagy a szinglilét keserédes kritikájaként, de értelmezhető akár a multicégek, illetve a kapitalizmus maró szatírájaként is. A kétségkívül érvényes és aktuális témák felszíne mögött azonban az író-rendezőt legjobban az identitások és a szociális szerepek működése érdekli – épp úgy, mint első két filmjében. Nézőpontja attól különleges, hogy nem kizárólag a párkapcsolatok dinamikájára fókuszál, hanem arra, hogy a kisebb-nagyobb közösségekbe belépve miként változnak meg ezek a viszonyok. A *Der Wald vor lauter Bäumen* (2003) főszereplője is magányos fiatal nő, aki egy idegen városban próbálná újjáépíteni magát, de a munkahelyén nem tud beilleszkedni, szomszédjával pedig hiába barátkozik össze, kapcsolatuk csak akkor működik, amikor kettesben vannak. A *Mások vagyunk* (2009) története is akkor válik igazán érdekessé, amikor a vakációzó szerelmesek életébe belép a szomszédban lakó házaspár, és puszta jelenlétükkel megtörik a harmóniát.

A lappangó feszültségek természetesen a közös vacsora alatt kerülnek felszínre, ahogy a *Toni Erdmann*ban is a különféle formális összejövetelek (munkavacsorák, fogadások, születésnapi partyk) alatt zajlanak a legemlékezetesebb játszmák apa és lánya közt. A férfi a nő főnökeinek jelenlétében is ugyanazt azt önjelölt mókamestert alakítja, akit odahaza is, majd érzékelve, hogy lánya mennyire szégyelli őt, megteremti Toni Erdmannt, a vállalati világban otthonosan mozgó nagymenő coach figuráját. Bohóckodása az idétlen műfogsorral és a ronda parókával öncélú trollkodásnak tűnhet – az író-rendező részéről pedig a legolcsóbb kabaréhumor kiaknázásának –, legkésőbb a finálére azonban nyilvánvalóvá válik, hogy a groteszk karakter életre hívásával Winfried azt a képmutató vállalati közeget akarja nevetségessé tenni, amelybe a lánya is kétségbeesetten próbál beilleszkedni – akár azon az áron is, hogy teljesen feladja korábbi identitását.

Ha utólag egyértelmű is, hogy mire megy ki a játék, Ade szinte észrevétlenül juttatja el a végpontig a szereplőit és a nézőket is. Első két filmjéhez hasonlóan a mindennapok banalitásait próbálja – sikerrel – megragadni, nem tesz ki sehová felkiáltójelet, a cselekményt is látszólag adhoc módon görgeti előre – az önismétlés csapdájába ugyanakkor többször is belesétál; akad olyan jelenet – ilyen a legutolsó is –, amely már nem tesz hozzá semmit az addig látottakhoz. Az összes szuperlatívuszra talán emiatt sem szolgált rá a film, sikere azonban jól jelzi, milyen elementáris igény mutatkozik a reménytelenséget közvetítő, kimódolt fesztiválprodukciók sormintáját megtörő, cinizmustól és giccstől egyaránt mentes lélekemelő történetekre.

•

TONI ERDMANN (Toni Erdmann) – német, 2016. Rendezte és írta: **Maren Ade**. Kép: **Patrick Orth**. Szereplők: **Peter Simonischek** (Winfried/Toni), **Sandra Hüller** (Ines), **Michael Wittenborg** (Hennberg), **Thomas Loibl** (Gerald). Gyártó: **Komplizen Film**. Forgalmazó: **Cirko Film Kft**. *Feliratos.* 160 perc.

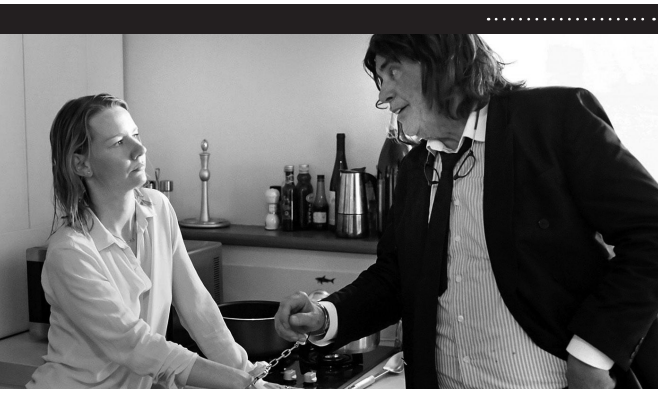

„Cinizmustól és giccstől egyaránt mentes" (Sandra Müller és Peter Simonischek)